

СХІДНОГАЛИЦЬКА ПРОБЛЕМА ЯК ОБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ (1919 – ВЕРЕСЕНЬ 1920 рр.)

В умовах активного намагання Української держави на сучасному етапі включитися в євроінтеграційні процеси проблема вивчення ролі і місця Східної Галичини на міжнародній арені набуває особливої актуальності. Започаткували її вивчення безпосередні учасники подій (К.Левицький, С.Шелухін, О.Назарук, М.Лозинський). Для праць радянських дослідників (Ю.Сливки, О.Карпенка, Р.Симоненка ін.) характерне протиставлення позиції уряду РСФРР, що ґрунтувалося на визнанні права Східної Галичини на державне самовизначення, політиці країн Антанти, які позбавляли цього права західноукраїнське населення. На противагу заангажованій радянській історіографії українські історики в еміграції (І.Нагаєвський, І.Кедрин, М.Стахів, В.Верига, І.Завада, А.Бедрій, Л.Васильківський та ін.) активно досліджували східногалицьке питання на міжнародній арені, вказуючи на те, що саме зовнішньополітичний чинник – невизначеність державно-правового статусу Східної Галичини, привів до поразки ЗУНР. Серед робіт сучасних вітчизняних істориків, що заторкають дану проблематику, слід назвати М.Литвина, К.Науменка, О.Сухого, О.Красівського, Ю.Сливку, О.Карпенка, Б.Тищика ін. Однак ще цілий ряд аспектів піднятої теми не знайшли цілісного висвітлення.

Метою нашого дослідження є з'ясування міжнародно-правового статусу Східної Галичини в 1919 – 1920 рр.; дослідження позицій країн Антанти щодо Східної Галичини; аналіз міжнародних договорів і рішень; виявлення причин неврегульованості східногалицького питання.

Важливою умовою існування самостійної держави є визнання її суверенності на міжнародній арені. Після злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. значна частина зовнішньополітичних зусиль уряду Директорії спрямовувалася саме на визнання незалежності Української Народної Республіки. 10 лютого 1919 р. українська місія в Парижі надіслала ноту до мирної конференції, в якій закликала уряди Антанти визнати УНР як незалежну і суверенну державу. Але уряди західних країн не поспішали з визнанням Української Народної Республіки, що насамперед зумовлювалося внутрішньою нестабільністю в Україні. Американський дослідник Е.Карр слушно відзначав, що повсюди “на території неросійських окраїн проблема самовизначення безнадійно переплітається з проблемами громадянської війни”. На його думку, вибір робився не між залежністю і незалежністю, а між залежністю від урядів великих держав капіталістичного світу¹.

Українська справа на міжнародній арені не розглядалась як єдине ціле, адже напередодні Першої світової війни західноукраїнські землі входили до складу Австро-Угорщини, а східноукраїнські – до Росії. Негативні наслідки для українців мало й те, що серед держав-переможниць популярною в той час була концепція відновлення політичної рівноваги в Європі за рахунок відбудови єдиної і неподільної Росії та створення сильної Польщі як противаги Німеччині. У рамках цих концепцій Україна розглядалась як частина Росії або Польщі. З цього приводу І.Мазепа писав: “В історії держав і народів географічне положення грає велику роллю. Географія країни в значній мірі означає загальні напрямні розвитку народу, що її населяє”². А в українській пресі зазначалося: “Українське питання не розглядається європейськими політиками самостійно, а через Росію, Польщу, Німеччину...”³.

Правове становище Східної Галичини визначалося двома законними актами, перший з них – акт перебрання влади над українськими землями колишньої Австро-Угорщини від 1 листопада 1918 р. Українською Національною Радою у Львові, затверджений законом про самостійну ЗУНР від 13 листопада 1918 р. і дотичні

постанови Сен-Жерменського мирного договору, за яким Австрія зрікалася всіх своїх прав до земель, які належали Австро-Угорській імперії, на користь держав Антанти, що отримали тимчасовий мандат над цими територіями до міжнародного врегулювання їх державно-правового статусу (арт.91).

Західні демократії право націй на самовизначення поставили як одну з найважливіших цілей війни, проголошуючи “охорону малих народів і виборення їм їх прав, та будову їх власних, незалежних від чужих впливів і панування держав”⁴. Право самовизначення стало елементарним поняттям в тогочасному політичному мисленні. Однак власне українські інтереси Антанта не враховувала, зокрема питання про анексію Закарпаття Чехословаччиною, Буковини й Бессарабії – Румунією загалом вирішувалося без участі українських представників.

Політика урядів західних країн у східногалицькому питанні значною мірою зумовлювалася франко-англійським протистоянням, по-перше, за економічні інтереси в нафтовій промисловості Східної Галичини, яка фактично повністю перебувала в руках іноземного капіталу. Англійський уряд вимагав “нейтралізації” нафтових родовищ і передачі правління над ними союзній комісії. “Прагнення Англії створити буферну державу [Східну Галичину. –Т.Г.-Д.] пояснюється тим, що за умов наявності багатих нафтових джерел, ця країна буде постійно яблуком розбрату між Польщею і Росією”⁵, – зазначала газета “Латвіес Саргс”. По-друге, побоюючись посилення впливів Франції у Центрально-Східній Європі, уряд Великобританії не поділяв французьких планів щодо створення “великої Польщі” й саме тому підтримував прагнення східноукраїнського населення до незалежного існування. Виступаючи на засіданні Найвищої Ради 5 червня 1919 р., Д.Ллойд-Джордж заявив: “І сьогодні (поляки) мають усе, навіть якби втратили якусь з отих спірних територій, але мають 20 млн. вільних поляків і мають абсолютно об’єднану Польщу. Це справа, якої жоден поляк не міг навіть уявити собі п’ять років тому. Та ба, вони тепер простягають свою руку по населення, яке не є їх власним. Вони висувають свої претензії до трьох з половиною мільйонів галичан”⁶.

Уряд США влітку 1919 р. під впливом військово-політичної ситуації на сході Європи виступив за передачу Східної Галичини Польщі усупереч декларованому праву націй на самовизначення. За оцінкою тогочасної західної преси, політичні кола США засуджували “однаково як Петлюру, так і Петрушевича”⁷.

На невизначений характер східногалицької проблеми також впливав і той факт, що країни Антанти розглядали Польщу як засіб у боротьбі проти радянської Росії. О.Марітчак, зокрема, зазначав, що “Найвища Рада не занялася безпосередньо вирішенням східногалицької справи з причини інших важних питань, міжнародного значіння, які ставали на перешкоді розв’язці нашого питання”⁸. Польський уряд, своєю чергою, постійно підкреслював: “Тріумф більшовиків... матиме і для Англії дуже прикрі та небезпечні наслідки. Оскільки відкриє ворота більшовизму до Німеччини, до Угорщини і до всієї Європи”⁹.

Поширювана польським міністром закордонних справ інформація суттєво впливала на ставлення Антанти до ЗУНР. Польська делегація в Парижі вимагала зберегти “нерозривну єдність Східної Галичини з Польською державою”¹⁰. Її представники публікували меморандуми і заяви, в яких Східна Галичина поставала як історично польська територія, а галичани – як етнографічна група польського народу. Під впливом таких заяв європейська опінія схилилася до тези, що “руська більшість є малокультурна і неграмотна”, тому “сама не може творити власного життя”¹¹. Американський член союзної місії у Східній Галичині лейтенант Р.Фостер повідомляв у Вашингтон: “Український режим тримався, очевидно, лише на силі...”¹². На засіданні Паризької мирної конференції 18 червня 1919 р. міністр закордонних справ Англії А.Бальфур і державний секретар США Р.Лансінг стверджували, що східногалицьке населення “нездатне до самовизначення”¹³.

Таким чином, на Паризькій конференції Українська Народна Республіка не мала шансу на міжнародне визнання. Причинами цього були, по-перше, сепаратний

мир УНР з Німеччиною та іншими країнами Троїстого союзу; по-друге, розгляд України західними державами в контексті концепції встановлення політичної рівноваги в Європі як частини відродженої Російської імперії; по-третє, упередженість Заходу до Директорії як соціалістичного уряду; по-четверте, воєнна окупація українських земель іноземними арміями. Тож не дивно, що представників української делегації всього один раз запросили на нараду – 21 травня 1919 р., коли обговорювалося питання про польсько-українську війну в Східній Галичині¹⁴.

Неприхильне ставлення західних політиків до української проблеми посилював і той факт, що українська делегація на Паризькій конференції, яку очолював Г.Сидоренко, була позбавлена внутрішньої єдності. У доповіді французьких політиків відверто відзначалося, що в цій делегації “панує повна незгода між членами (є три табори... прихильники цілковитої незалежності, федералісти й галичани)... Своїми інтригами перед представниками держав Антанти аби принизити один одного, своїми протилежними заявами французам, англійцям й американцям вони викликали проти себе обвинувачення в нещирості та анархічності”¹⁵. Врешті, західноукраїнські представники В.Панейко та С.Томашівський розпочали в Парижі сепаратні переговори про створення окремої держави з українських земель, які раніше входили до Австро-Угорської імперії¹⁶. Такі дії почасти були зумовлені позицією країн Антанти, які заперечували “державну приналежність Східної Галичини до Української Народної Республіки і взагалі зв’язок між справою Східної Галичини і українським питанням”¹⁷.

25 червня 1919 р. на Паризькій конференції Найвища Рада Антанти прийняла постанову про надання польському урядові повноважень окупувати Східну Галичину до ріки Збруч. Польський уряд отримав право встановити у Східній Галичині цивільне управління під мандатом Антанти, яке повинно було забезпечити автономію цієї території, політичні, релігійні й особисті свободи громадян. Цей мандат мав діяти до часу самовизначення жителів Східної Галичини щодо їх політичної належності¹⁸. 28 червня 1919 р. був підписаний Версальський мир, у статті 87-ій якого вказувалося, що кордони Другої Речі Посполитої будуть встановлені “в пізнішому терміні”. М.Лозинський, оцінюючи ухвалу Паризької конференції, підкреслював: “Найвища Рада признає, що Східна Галичина творить окрему державну територію, підмет міжнародного права”¹⁹.

Українські політики відреагували на це рішення цілою серією протестів. Так, у негайно опублікованому протесті української делегації в Парижі зазначалося: “Делегація Української Республіки, яка мала за ціль досягнути на Міровій Конференції визнання суверенності й незалежності Української Республіки, обнимаючої всі українські землі, заявляє, що український народ не може прийняти того рішення та що він усіма способами оборонятиме незалежність і цілість своєї держави”²⁰. І хоча Генеральний Секретаріат 11 липня 1920 р. запевнив українську делегацію, що мешканці Східної Галичини реалізують право на державне самовизначення, у ноті делегації УНР від 15 липня вказувалося, що “Найвища Рада своїм рішенням з 25 червня віддала українське населення українського краю під панування його найбільшого ворога, який має тільки одну ціль: винищити український елемент, щоби сей край став дійсно польським”²¹. 23 липня Диктатор Є.Петрушевич оголосив відозву “До всіх культурних народів і їх урядів”, у якій наводилися факти польського терору у містах і селах Східної Галичини²². 23 серпня 1919 р. з нотого протесту виступили галицькі делегати: “Проти всякого принципу справедливості і самовизначення українці, одні між народами Австро-Угорщини, не дістали ніякого задоволення з національного й політичного становища”²³. За повідомленнями преси, від української еміграції до Паризької конференції надійшло близько 400 телеграм, схвалених на мітингах, участь у яких взяли понад 400 тисяч осіб²⁴.

На початку липня 1919 р. підкомісія Найвищої Ради у польських справах розпочала підготовку проекту статуту Східної Галичини, який був завершений 20 листопада і схвалений Найвищою Радою 8 грудня 1919 р. З точки зору українських

інтересів цей документ був кроком назад порівняно з рішенням Паризької конференції від 25 червня 1919 р., оскільки Польща отримала мандат на адміністрування у Східній Галичині на термін 25 років.

Згідно з першим розділом статуту, кордон Східної Галичини з Польщею мав проходити біля старого (за часів Австро-Угорщини) західного кордону Східної Галичини з тією різницею, що чотири повіти – Чесанівський, Ярославський, Перемишльський, Ліський, вилучалися з території Східної Галичини, тобто Найвища Рада не дотрималася етнографічного принципу. Згідно з другим розділом, у Східній Галичині повинен був діяти власний сейм, який би вирішував окремі питання внутрішнього життя краю. Третій розділ обумовлював представництво галицького населення в польському сеймі. Наступні чотири розділи стосувалися адміністративної організації Східної Галичини. Восьмий розділ регламентував внутрішнє життя краю до виборів польського сейму²⁵.

Делегація ЗУНР не брала участі у підготовці проекту та не була ознайомена з ухвалою Найвищої Ради. Поляки, своєю чергою, категорично виступили проти автономії Східної Галичини. 30 грудня польська делегація надіслала на ім'я Ж.-Б.Клемансо ноту з вимогою передати Східну Галичину Польщі назавжди. Характеризуючи польську позицію у східногалицькому питанні, М.Лозинський зазначав: “Польща домагалася, щоб Найвища Рада віддала їй Галичину без ніяких обмежень, на все, як часть польської держави”²⁶. Саме на вимогу польської сторони 22 грудня 1919 р. Рада голів делегацій ухвалила запропоновану Ж.-Б.Клемансо постанову: “Рішення, прийняте недавно в Парижі, за яким Польща отримує мандат на Східну Галичину на 25 років, повинно бути відкладене і має стати предметом нового розгляду...”²⁷.

Аналізуючи положення статуту, С.Томашівський зазначав: “Постанова про пізніше самоозначення людності зникла зовсім із трактату, польський мандат над Галичиною мав тривати цілу чверть століття, а заповіджена автономія показалася зведеною до рудиментів (складових – *Т.Г.-Д.*) локальної самоуправи на кількох ледви полях публічного життя – загалом була се замаскована анексія краю Польщею”²⁸. Однак Паризька конференція все ж не визнала за Польщею прав на володіння східногалицькими землями, а лише надала їй тимчасовий мандат на управління краєм, міжнародно-правовий статус якого передбачалося вирішити у майбутньому. У статті “Міжнародне положення галицької справи (Політичний огляд за останні роки)” О.Марітчак стверджував: “Найвища Рада підкреслювала у своїх рішеннях кількакратно окреме міжнародне становище східно-галицької справи і признавала Східну Галичину окремою державно-правовою одиницею”²⁹.

З початком 1920 р. в урядових колах ЗУНР розглядалася ідея міжнародного визнання самостійності Східної Галичини на основі права націй на державне самовизначення. М.Лозинський стверджував: “Східна Галичина виступила як підмет міжнародного права аж тоді, коли відділилася від Австрії і проголосила свою державну самостійність як Західно-Українська Народна Республіка”³⁰. Аби з'ясувати позиції урядів західних держав у східногалицькому питанні, Є.Петрушевич у січні 1920 р. вирушив до Парижа і Лондона³¹.

Попри загал неприхильне ставлення західних політиків до українського питання, рішучі вимоги польського уряду визнати право Другої Речі Посполитої на землі, що простягалися на захід від кордону 1772 р.³², все ж не знаходили однозначної підтримки серед світового співтовариства. Так, 27 березня 1920 р. австрійська газета “Arbeiter Zeitung” зазначала: “Польська вимога кордонів 1772 р. від радянської Росії розцінена як імперіалізм... Польща хоче повторити злочин поділу Польщі на українським народі”³³. Весною 1920 р. уряди Англії і США неодноразово заявляли, що “кордони Польщі не можуть будуватися коштом чужоземного елементу”³⁴. Така ж позиція відображена в інформаційному листку Віденського прес-бюро від 26 лютого 1920 р.: “В справі Східної Галичини Ллойд-Джордж хотів зробити з неї окрему державність під протекторатом Ліги Народів”³⁵. У газеті “Czas” від 8 лютого 1920 р. зазначалося, що

в Англії “не загасла думка накинути Східній Галичині автономію менш чи більш широку”³⁶.

Неоднозначною була й позиція Чехословаччини, де діяло найчисельніше, хоча й офіційно не визнане, представництво ЗУНР. У грудні 1919 р. її президент Т.Масарик заявив польському послові в Парижі Л.Малчевському, що хоча Чехословаччина й не зацікавлена у встановленні безпосереднього кордону з Росією, все ж не прагне й надмірного посилення Польщі³⁷. Чехословацький уряд виділяв кошти для пресового концерну “Orbis Wergal” І.Вальдмана у Відні, який підтримував ідею незалежності Східної Галичини³⁸.

Чималу критику на Заході викликали й “українські проекти” Ю.Пілсудського. Польський посол у Лондоні повідомляв Міністерству закордонних справ Польщі, що англійський уряд вважає ідею федерації “або замаскованою анексією, або утопією”³⁹. Початок війни проти більшовицької Росії й перші успіхи польської армії укріпили міжнародний престиж Польщі, однак усе ще не забезпечили підтримки анексіоністських планів Бельведеру. Так, англійська газета “Manchester Gardian” у травні 1920 р. писала: “Польська армія пройшла вже територію, населену непольським населенням, удвічі більшу, ніж територія самої Польщі. Чи думає польський уряд утримати цю територію?”⁴⁰. Інша англійська газета “Times” у номері від 1 травня 1920 р. зазначала: “Ми сподіваємося, однак, що поляки не будуть засліплені своїм блискучим воєнним успіхом. Великі завдання стоять перед ними в межах їх власних кордонів”⁴¹.

Впливала на європейську опінію також інформація про справжню політику польської адміністрації на українських землях. Так, 5 травня 1920 р. в інформаційному листку українського прес-бюро у Відні зазначалося: “Польські війська, які зібрані в Галичині для боротьби з совітською Росією, влаштовують криваві погроми, грабують українське і жидівське населення. По українських селах поляки оточують церкви. Населення гониться на примусові роботи”⁴². Фінська газета “Uusisuomi” повідомляла про антипольські повстання на Волині й Поділлі та про їх придушення польською армією⁴³.

Польський уряд змушений був рахуватися з позицією західних країн, однак не мав наміру через це відмовлятися від своїх територіальних планів та намагався переконати світову громадськість у відсутності будь-яких “анексіоністських зазіхань” зі свого боку⁴⁴. 7 травня 1920 р. польське посольство у Вашингтоні повідомляло Міністерство закордонних справ Польщі: “Найближчим часом розпочнеться кампанія на тему про польський імперіалізм. Просимо щоденної інформації про Україну, підкреслюючи [нашу] повну нейтральність щодо внутрішніх справ України”⁴⁵.

На середину липня 1920 р. східногалицьке питання обговорювалося на конференції у Спа. Успішний контраст радянського війська влітку 1920 р. і його просування на польській території підірвав міжнародний престиж Польщі. Так, чеський представник у Лондоні Веверка повідомляв, що Форейн Офіс “офіційно не приховує свого негативного ставлення до поляків”⁴⁶.

Дискусії навколо східногалицької проблеми на конференції у Спа ще раз засвідчили гостроту суперечностей в європейському політичному середовищі щодо її врегулювання. Противником польської політики у Східній Галичині виступив на конференції Д.Ллойд-Джордж, який назвав цю політику “ще однією помилкою”⁴⁷. Підтвердження цьому знаходимо у доповіді С.Пагеки Міністерству закордонних справ Польщі від 6 липня 1920 р.: “Ллойд-Джордж двічі повертався до питання про Східну Галичину, стверджуючи, що наша політика щодо населення носить імперіалістичний характер”. Сам англійський прем’єр згодом згадував: “Галицька проблема завдавала нам безкінечної неприємності. Але винуватцями цього постійного неспокою були не більшовики, а польська агресія”. Д.Ллойд-Джордж актуалізував на конференції питання про плебісцит у Східній Галичині⁴⁸.

З приводу тогочасної політики Великобританії у східногалицькому питанні часопис “Український Прапор” зазначав: “Англія веде політику супроти Польщі і в

справі Східної Галичини”⁵⁴⁹. Не змінили позицію західних держав і постійні запевнювання польської делегації, що українське населення краю нібито прихильно та навіть із симпатією сприйняло встановлення польської влади. Виступаючи на конференції в Спа, С.Грабський був змушений визнати: “Ні Київ, ні кордони 1772 р. не можуть бути висунуті як мета нації”⁵⁵⁰.

Проте, з іншого боку, уряди західних держав не поспішали визнати суверенітет Східної Галичини. Це промовисто засвідчили вимоги, які Найвища Рада Антанти поставила перед польським урядом: Польща повинна була відступити за лінію, накреслену Найвищою Радою Антанти у грудні 1919 р., з тим, щоб більшовики зупинилися за 20 км на схід від цієї лінії; у Лондоні мала відбутися конференція за участю представників Польщі, Литви, Фінляндії, Латвії і Східної Галичини для укладення миру між Росією й цими державами⁵⁵¹. На вимогу польських делегатів, представників Східної Галичини було вирішено запросити на Лондонську конференцію тільки “для викладу своїх умов”⁵⁵².

Під тиском представників Антанти 10 липня 1920 р. польський прем’єр підписав договір, за яким уряд Польщі прийняв висунуті союзниками умови: він погодився з східною лінією кордону, визначеною декларацією Найвищої Ради Антанти, та зобов’язався прийняти будь-яке рішення Антанти щодо майбутнього статусу Східної Галичини. У договорі про Східну Галичину говорилося як про невизначену міжнародну проблему, спеціальне обговорення якої переносилося на Лондонську конференцію за участю галицьких представників. Аналізуючи рішення конференції у Спа, О.Марітчак стверджував: “У Спа признано Східну Галичину окремою державно-правною одиницею”⁵⁵³.

11 липня 1920 р. міністр закордонних справ Великобританії в запрошенні уряду радянської Росії взяти участь у Лондонській конференції чітко окреслив східні кордони Польщі, які відповідали ухвалі Найвищої Ради від 8 грудня 1919 р. та проходили по лінії: Гродно – Валівка – Немирів – Брест-Литовськ – Дорочуськ – Устилуг, на схід від Грубешова, через Крилів і далі на захід від Рави-Руської, на схід від Перемишля до Карпат. Ці кордони пізніше отримали назву “лінія Керзона”.

Природно, що польські політики украй негативно зустріли вимоги Найвищої Ради Антанти. Звітуючи про поїздку в Спа, С.Грабський зазначав: “Польща не може відмовитися ні від Львова, ні від Вільна”⁵⁵⁴. Та одночасно він зауважував, що запропоновані Найвищою Радою Антанти умови не є для Польщі аж надто трагічними, оскільки в них не йдеться про відступ у Галичині далі тієї лінії, яку займатимуть польські війська на момент перемир’я. Таким чином, Східна Галичина у будь-якому випадку залишиться в межах Польщі.

Однак країни Антанти відстоювали рішення конференції у Спа. 26 липня 1920 р. неофіційний орган Міністерства закордонних справ Англії тижневик “The new Europe” писав, що Східна Галичина “за етнічним складом... не є польською територією”, а “її майбутнє залишається відкритим питанням”⁵⁵⁵. Про загострення протиріч навколо східногалицької проблеми повідомляв польський посол у Парижі М.Замойський міністру закордонних справ Польщі Є.Сапезі. Він зазначав, що належність Східної Галичини “до Польщі поставлена на міжнародній арені під сумнів... Я переконаний, що в цьому питанні ми змушені будемо рахуватися з необхідністю переглянути нашу українську політику”⁵⁵⁶.

Оскільки конференція в Спа не врегулювала східногалицької проблеми, цілком закономірним було опублікування 15 липня 1920 р. ноти уряду ЗУНР до Найвищої Ради Антанти. У цьому документі відзначалося, що поляки “показали себе сповні неспосібними до виконання наданого їм тимчасового мандату у Східній Галичині”. Тому уряд ЗУНР закликав Найвищу Раду Антанти визнати державну самостійність Східної Галичини, оскільки західноукраїнський уряд “не зрікся права на своє самовизначення”⁵⁵⁷. Фактично з цього часу уряд ЗУНР офіційно висунув концепцію самостійності Східної Галичини як основи соборної незалежної України.

Хоча остаточно вирішення проблеми Східної Галичини переносилося на майбутнє, рішення конференції у Спа зміцнили спрямованість зовнішньополітичного курсу західноукраїнського уряду на відстоювання східногалицької державності. У цей час було підготовлено й опубліковано брошури “Економічні основи галицької державності” й “Основи самостійності галицької державності”, в яких стверджувалося, що “Східна Галичина має всі дані, щоби стати самостійною і нейтральною державою”⁵⁸.

Невдача на конференції в Спа спонукала уряд Польщі шукати інші шляхи для реалізації анексіоністських планів, зокрема на переговорах з радянською Росією. З цього приводу в огляді Міністерства закордонних справ УНР зазначалося: “На початок переговорів про розмир, а слідом за тим на переговори про мир з совітською Росією вплинули негативні висліди переговорів польського президента міністрів Грабського з представниками Антанти на конференції в Спа і невідрадне становище, в якому внаслідок цього опинилася Польща”⁵⁹.

Таким чином, протягом 1919–1920 рр. східногалицьке питання належало до найбільш суперечливих об’єктів міжнародної політики. Невизначеність міжнародно-правового статусу Східної Галичини значною мірою впливала із протиріч у європейському політичному середовищі через економічні й політичні впливи в цьому регіоні, а також підтримки західними урядами Польщі як антибільшовицької сили. За міжнародними договорами того часу Східна Галичина не входила в етнічні й політичні кордони Польщі, а за її населенням визнавалося право на державне самовизначення. Польський уряд до середини 1920 р. намагався форсувати вирішення східногалицької проблеми на міжнародній арені, аби домогтися інкорпорації Східної Галичини до складу Другої Речі Посполитої. Однак за рішенням Паризької мирної конференції від 25 червня 1919 р. Польща отримала лише статус тимчасового військового окупанта Східної Галичини, суверенами якої визнавалися країни Антанти. Конференція у Спа перенесла визначення державно-правового статусу Східної Галичини на загальноєвропейський форум у Лондоні. Хоча Лондонська конференція й не була скликана, рішення у Спа засвідчили, що анексіоністські устремління Польщі щодо Східної Галичини не користуються однозначною підтримкою європейських урядів. Державно-правовий статус Східної Галичини напередодні радянсько-польських мирних переговорів залишався неврегульованою та актуальною міжнародною проблемою.

Перспективами дослідження східногалицького питання на міжнародній арені в даний період є вивчення місця Східної Галичини у зовнішньополітичних концепціях білої Росії, Чехословаччини, Румунії, Німеччини та інших європейських держав; участі делегатів ЗУНР на конференції у Спа; з’ясування позиції західноукраїнського уряду до ГСРР та ін.

1. Симоненко Р.Г. Повчальний акт історичної драми (Україна в польсько-радянській війні) // Комуніст України. – 1991. – № 2. – С. 69.
2. Мазепа І. Підстави нашого відродження, причини нашої бездержавності. – Мюнхен, 1946. – С.17 // Завада І. Ризький договір і Україна. – К.: Вид. центр “Просвіта”, 2000. – С.18-19.
3. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВО України), ф.3696 – Міністерство іноземних справ Української Народної Республіки, оп.2, спр.176, арк.12.
4. Цит. за: Grothe Hugo. Staaten und völker nach dem Weltkriege Ein Nachschlagebuch auf politisch-geographischer Grundlage // Завада І. Ризький договір і Україна. – К., 2000. – С.34.
5. ЦДАВО України, ф.3696, оп.1, спр.146, арк.85.
6. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. – К., 1994. – С.244.
7. ЦДАВО України, ф.3696, оп.1, спр.148, арк.12.
8. Марітчак О. Міжнародне положення галицької справи (Політичний огляд за останні роки) // Український скиталець. – 1923. – № 2 (24). – С.17.
9. Czapiewski E. Koncepcje polityki zagranicznej konserwatywów polskich w latach 1918–1926. – Wrocław, 1988. – S.74.
10. Archiwum Akt Nowych (AAN), Delegacja Polska na konferencję Pokojowej w Paryżu, sygn.6, k.25.
11. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. – С.246.
12. Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). – К., 1996. – С.65.
13. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Відп. ред. О. Карпенко. – Івано-

- Франківськ, 2001. – С.442-443.
14. Павлюк О. Назв. праця. – С.51.
15. Боршняк Н. Дипломатична діяльність Степана Томашівського // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Західно-Українська Народна Республіка. Вип.6 / Відп. ред. Ю.Ю.Сливка. – Львів, 2000. – С.119.
16. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Видання 2-е. – Нью-Йорк, 1970. – С.174-175.
17. Там само. – С.151.
18. Карпенко О.Ю. Імперіалістична інтервенція на Україні 1918–1920. – Львів, 1964. – С.180.
19. Лозинський М. Положення Східної Галичини зі становища міжнародного права // Календар тов-ва “Просвіта”, 1921. – Львів, 1920. – С.188.
20. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. – С.146.
21. Там само. – С.145.
22. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Відп. ред. О. Карпенко. – С.454.
23. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. – С.153.
24. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Відп. ред. О. Карпенко. – С.449.
25. Карпенко О.Ю. Назв. праця. – С.189, 242; Документи и материалы по истории советско-польских отношений / Отв. ред.: И.Хренов, Т.Цесляк. – М., 1964. – Т.2. – С.395.
26. Лозинський М. Справа Східної Галичини на Міровій конференції // Календар тов-ва “Просвіта”, 1921. – Львів, 1920. – С.137.
27. ААН, Ambasada RP w Paryżu, sygn.151, k.70-71; Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. – С.167.
28. Центральний державний історичний архів України у Львові, ф.368 – Томашівський Степан – історик, оп.1, спр.136, арк.143 (зв).
29. Марітчак О. Міжнародне положення галицької справи (Політичний огляд за останні роки) // Український скиталець. – 1923. – № 2 (24). – С.17.
30. Лозинський М. Положення Східної Галичини зі становища міжнародного права // Календар тов-ва “Просвіта”, 1921. – С.185.
31. Павлюк О. Назв. праця. – С.97.
32. ААН, Ambasada RP w Paryżu, sygn.152, k.6.
33. ЦДАВО України, ф.3696, оп.1, спр.144, арк.135.
34. Там само, спр.143, арк.51.
35. Там само, арк.70.
36. Там само, спр.142, арк.37.
37. Madajczyk D. Niemcy wobec wojny polsko-radzieckiej 1920 r. // Wojna polsko-sowiecka 1920 roku. – Warszawa, 1991. – S.192.
38. ААН, Ambasada RP w Widniu, sygn.253, k.41.
39. Ibid, Ambasada RP w Paryżu, sygn.152, k.14.
40. Федорович В. Як Антанта “помагала” Україні, 1919–1920 рр. // Вісті комбаганта. – 1990. – № 3. – С.266.
41. Там само. – С.268.
42. ЦДАВО України, ф.3696, оп.1, спр.142, арк.134.
43. Там само, оп.2, спр.611, арк.9.
44. Czapiewski E. Op. cit. – S.74.
45. Симоненко Р.Г. Провал політики міжнародного імперіалізму на Україні (2-а половина 1919 – березень 1921). – К., 1965. – С.139.
46. Там само. – С.175.
47. Документи и материалы по истории советско-польских отношений. – М., 1965. – Т.3. – С.140.
48. Там само. – С.131.
49. ЦДАВО України, ф.2 – Рада Народних Комісарів Української РСР, оп.1, спр.633, арк.33 (зв).
50. Документи и материалы по истории советско-польских отношений. – Т.3. – С.138.
51. Там само. – С.145.
52. Документи и материалы по истории советско-польских отношений. – Т.3. – С.149.
53. Марітчак О. Міжнародне положення галицької справи (Політичний огляд за останні роки) // Український скиталець. – 1923. – № 2 (24). – С.17.
54. Документи и материалы по истории советско-польских отношений. – Т.3. – С.152.
55. ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.619, арк.17.
56. ААН, Ambasada RP w Paryżu, sygn.144, k.142.
57. ЦДАВО України, ф.2, оп.1, спр.633, арк.17.
58. Павлюк О. Назв. праця. – С.99.
59. ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.404, арк.9.